

parte, ab hominibus intelligitur non revelatione tantum, sed ipsa quoque naturali ratione, quum & revelatio, & ratio naturalis duo quasi radii ejusdem Dei luminis æterni sunt. Itaque vulgatum est apud Philosophos omnes, & *natura via*, & *via prophetiæ Deum nos alloqui*: & Augustinus elegantissime philosophos appellat *vates naturæ (a)*. Ut ecce, quum utrumque sexum homini attribuit Deus, quis non inde intelliget & nuptias eum velle? Tribuit idem cuique animi corporisque vires; vult ergo ut iis utatur quo bene beateque sit, minime profecto tributurus, nisi uti voluisset. Sexcenta sunt hujusmodi. Nihil impedit igitur, quo minus inter alia, quæ de divina voluntate naturæ via cognoscimus, & hoc sit, animos esse immortales (b).

(a) Lib. 2. de ordine.

(b) Quum divina voluntas æternæ Dei sapientiæ esse contraria nequeat, possintque ex rerum natura plures divine sapientiæ rationes a nobis intelligi, & voluntates, quæ ad eas rationes pertinent, intelligi a nobis posse, equidem nemini ambiguum esse puto. Ut ecce, Deum velle mundum existere, quem conservat tanto ordine ac providentiâ; item velle omnia ex æterno ordine in eo fieri; tum homines & se conservare, ac mutuo se fovere & amare, ac plura ejusdem generis, perspicua ego esse ajo ex natura ipsius contemplatione. Itaque quanquam divinam homines sapientiâ & voluntatem plene & adequate nullo pacto comprehendere possunt; sunt tamen plurima, quæ naturæ res spectant, in quibus liquido rationes ac voluntatem Dei intelligimus. Ad id nos genus referre hoc possumus, de quo disputamus, mentem humanam esse cum ex natura sua, tum etiam ex divina voluntate non indestructibilem modo, sed immortalem quoque. Quid enim attinuisse & simpliciter illam creare, & essentialiter intelligentem ac viventem, & æterni cupidam atque sempiternum spectantem, ubi tota ejus existentia non brevi solum unius seculi ambitu, sed plerumque unius mensis, ac nonnunquam etiam unius diei contineatur? Artifices inter homines machinarum naturam, quas construunt, ei tempori aptare solent, cui destinant. Ita ex iis intelligere facile possumus, perpetuo ne ut essent, voluerint auctores sui, an menstrua, secularis. Nemo ignorat, æternitati Egyptianas pyramides suas edificare voluisse, qui tantas moles molibus aggerarunt. Cur non idem ego ex Dei operibus consiciam? Præsertim cui nec efficiendi scientia, nec potentia desit, cuique res subjectæ, non ut homini, resistunt, sed parent, ut sit in iis, quod scholæ more suo dicunt, potentia obedientialis Dei activæ potentia ejusque imperio equalis.

Prop.

Prop. XV. Dogmata incorporeitatis & immortalitatis animorum sunt Christianæ religionis dogmata.

D. Christianæ religionis dogmata sunt, quæ a Deo sunt revelata: quæ vero a Deo sunt revelata divinis scripturis, & traditionibus demonstrantur: demonstrantur autem divinis scripturis, & traditionibus incorporeitas & immortalitas animorum: dogmata ergo sunt Christianæ religionis. Propositionem hujus argumenti majorem apud Christianos, inter quos hoc theorema disceptatur, constat. Assumptionem sequentibus probamus.

1. Plurima veteris testamenti loca pro incorporeitate, & immortalitate animorum proferri solent. Locus in primis egregius est, qui legitur sub initium *Genes.* quo in loco animæ creatio describitur. Cum Deus corpus humanum ex argilla molliori conformasset, inspiravit in faciem ejus *spiraculum vitæ*, & factus est homo in animam viventem, id est factus est vivens, cum antea non esset nisi pura machina. Patet hinc origo animæ divina. Scio locum non esse adeo manifestum, ut sit ab omni exceptione immunis: nihil enim in eo aliud dici videri posset, nisi Deum dedisse machinæ illi vim vitalem, quæ stare etiam queat in Dicæarchi sententia. Itaque Grotius, & Calmetus agnoscunt; infirmum esse ex hoc loco adversus Socinianos peti-
argu-

Accedit, quod quædam humanæ mentis aut facultates, aut pro-
pensiones sunt, quæ supra naturam in infinitum tempus feruntur, qualis intelligentia, voluntas, providentiâ, quæ in iis animantibus, quorum tota vita hæc absolvitur, nullum est vestigium. Hinc futuri providentiâ in homine, quæ nulla in brutis:

Serit arbores, quæ alteri sæculo profunt.

Quid autem causæ esse dicemus, quod ex omnibus animantibus solus homo curam ac providentiâ suam ultra vitam porrigat longissime? Hæc me monere videntur, me ad æternitatem generari, cui ego vel imprudens studeo, & ad quam natura ipsa rapior. Ceterum nolim hæc ita accipi, ut hujusmodi naturæ rationes geometricis demonstrationibus, quod quidam nimis confidenter ajunt, habeam pares: nam in rebus physicis evidentiâ illa geometrarum, quæ tota intelligentia est, nos deficit: in quibus propterea sæpe conjecturis uti necesse est: quæ si fuerint hujusmodi, quibus nihil certius natura nos rerum docere potest, iis esse homines contenti debent, quos suæ non poenitet conditionis.

argumentum . Sed fatendum non parvam habere inde delumtum argumentum probabilitatem , maxime quum perspicacissimi veterum interpretum agnoscant , eo in loco divinam animi naturam patefieri . Addi solet argumentum desumptum ex Mosaica lege , quæ exstat in *Levitico* , contra eos , qui animas mortuorum consulant . Ex qua lege patet , persuasum fuisse Hebræis ejus temporis , animas corporibus , superstites esse . Non est hoc quidem argumentum liquidum , quippe non explicat Moses , vera ne fuerit illa populi persuasio , an falsa , nec licet ex populari persuasione solide argumentari : sed sua probabilitate non caret . Argumentum desumptum ex facto Pythonissæ Endoreæ , quæ Samuelis animam revocavit , minus etiam probat : nam non consentiunt Interpretes , nec perspicuum est , animamne Samuelis , an spectrum aliquod exciverit Pythonissa illa (a) . Quocirca ex vetustis libris veteris testamenti probabiliter certe , sed non admodum perspicue adversus Socinianos argumentari possumus . In recentioribus veteris testamenti libris , ut in libro Sapientiarum , in libris Machabæorum , clariora sunt hujus rei exempla . Sed hos libros non admittunt Sociniani .

2. Præstet igitur novi testamenti loca , quæ sunt aptiora , urgere . Primum Matth. 10. v. 28. Servator noster aperte dicit , *nolite timere eos , qui occidunt corpus ; animam enim occidere non possunt ; sed timete eum , qui postquam occiderit corpus , potestatem habet mittendi animam in gehennam ignis* . In hoc loco animus a corpore , illius vita a vita corporis manifestissime distinguitur . Non solum ergo hinc probatur animos esse incorporeos , verum etiam corporibus extinctis superesse . Accedit quod Matth. 18. apparuerint cum Christo Moses , & Elias ; supererant igitur animæ Moïsis , & Eliæ , postquam ii mortui fuerant . Tum Paulus in epist. ad Philipp. inquit , *cupio dissolvi , & esse cum*

(a) Pollens adhuc Ægyptii arte : qua in Comædiis umbras hominum , brutorum , reliquarumque rerum exhibent , easque loquentes , ac gestientes ; quod Prosperus Alpinius oculus testis scribit Rerum Ægyptiarum lib. 1. cap. XVI.

cum Christo . Ex Pauli igitur sententia animus dissolvi potest a corpore , & superesse , quod argumento est incorporeum esse , & immortalem . His omnibus adde consensum omnium Christianorum ab Apostolis usque ad nos continuatum , qui locus est theologicus , ex quo certissima petuntur . Eo consensu constat , nunquam eos habitos esse christianos , qui animas cum corpore interire censuerunt .

Exciipiunt hic . Omnes ferme veteres christianæ philosophiæ parentes , ac doctores tradidere , Deum tantum plene esse incorporeum : ceteras mentes , quantumvis eminentes , sua habere corpora , tenuia quidem , aërea , ignea , sed habere tamen . Dæmones boni , mali que suis corporibus vestiuntur , si iis fidem habemus . Quin Origenes videtur aliquando dubitasse , num *logos* tam sit incorporeus , quam Pater . In VII. Synodo quum imaginum cultus decernendus esset , nihil nisi solum Deum esse incorporeum , velut axioma Græci Latinique Patres habuere . Qui veterum magnorumque voluminum sunt incuriosi , longasque oderunt lectiones , compendio hæc in Dionysio Petavio legent (a) . Nunc constat , mentes humanas natura ac dignitate angelis inferiores vetustis theologis habitas ; qui ergo has incorporeas habere potuerunt ? Sed diserte corporeas fecere . Tertullianus in eo libro , quem *de anima* scribit , non ratione tantum id confici arbitrat , sed dogma esse evangelicum docet , *Corporalitas* , inquit , *anima in ipso Evangelio relucebit* (b) . Quin memorat fororem christianam , cui Deus animas inspiciendas dabat , *lucidas & aërei coloris* . Ac ajunt illi quidem omnes animas esse incorporeas : hoc tamen vocabulo *incorporei* crassa accipiunt corpora . Nam Augustinus primus , ut Huetius existimat (c) , incorporealis animorum propugnator , in epistola ad Nebridium (d) , quaestionem *de anima velut perpetuo quodam corpore* ,

Tom. III.

I

vel

(a) Loco superius laudato .

(b) Cap. 8. init.

(c) In Origen.

(d) Epist. 13. olim 218.

vel quasi corpore, quod vehiculum dici solet, ad se nihil pertinere scribit. Sed memoria prope nostra Guilielmus Estius summæ in schola auctoritatis theologus negat, hanc rem unquam fuisse in Ecclesia definitam. Quum ergo Christiani aut corpoream fecerint animam, aut corporea necne esset, in dubio habuerint; quæ potuere illam suapte natura immortalẽ habere? Præsertim quum omnes tradiderint aperte, nihil quod corporeum sit, ipsum per se immortale esse posse.

Sed vero quid faciemus Arnobio, qui non corpoream solum, sed mortalem, & fatetur, & magno cothurno evincere conatur? Quin sic habet, hoc dogma immortalitatis animorum inter causas esse, quibus & vitia crescant, & inemendabilis nequitia permaneat (a). Quis est enim, inquit, hominum, quamvis ille sit indolis infamia atque ignominiosa fugientis, qui cum dici exaudiat viris ab sapientibus maxime, immortales animas esse, nec fatorum esse obnoxias legibus, non in omnia flagitia præceps se ruat? Non securus intrepidusque res obeat atque aggrediatur illicitas? Non denique omnia suis cupiditatibus largiatur, quæ libido impotens suaserit, impunitatis præterea etiam libertate munita? Quid enim prohibet quominus hæc faciat? Metus supernæ potestatis iudiciumque divinum? Et qui poterit territari formidinis alicujus horrore, cui fuerit persuasum, tam se esse immortalem, quam ipsum Deum primum? Sed memoratæ apud inferos poenæ & suppliciorum generibus multiformes? Ecquis erit tam brutus & rerum consequentias nesciens, qui animis incorruptibilibus credat aut tenebras tartareas posse aliquid nocere, aut igneos fluvios, aut cœnosis gurgitibus paludes, aut rotarum sublimium circumactus? Quod enim contiguum non est, & ab legibus dissolutionis tutum est, licet omnibus ambiatur flammis torrentium fluminum,volvatur in cœno, saxorum imminentium casibus, hoc ait Arnobius nihil a corporeis causis peti posse.

(a) Lib. II. adv. Gentes.

Hu-

Hujus argumentationis partes, quas nostri adversarii malitiose conglobant, si quis secreverit, tum ipse nullo negotio pervidebit, quam sit illa ad hanc rem inepta. Animi substantia, cogitationis nempe *ὑποκειμενον* subjectum, corpus necne est? Prima est hæc quæstio. Atque hoc nec crassum nec tenue esse corpus, omnes peræque theologi illi veteres docent. Ipse Tertullianus in hoc ipso libro, quo vulgo creditur Epicureorum causam egisse, diserte id docet. Nam cap. 38. ext. recensens animi humani proprietates ac qualitates, animæ firmamenta & propria conditionis alimenta habet immortalitatem, rationalitatem, sensualitatem, intellectualitatem, arbitrii libertatem. Immortalitas autem ulli concretæ materiæ velut propria conditio conveniret? At cap. 8. negat, animam esse aut aërem, aut ignem. Quomodo enim adamas rutilat, aëremque vibrat, quin aut aer sit, aut lux: eodem modo anima flatus quidem est Dei, spiritus, non corpus, licet lucido corpore tenuissimoque circumdata. Aliud igitur est corpus sit ne anima, aliud perpetuo corpore circumdetur. Prius illud nemo unus dixit. Hoc fere omnes. Atque hæc est altera quæstio, vestiatur ne anima perpetuo quodam tenuissimoque corpore, quasi-corpore, vehiculo? Non quidem ut hoc quasi corpus sit anima, sed ut eo perpetuo circumambiat utaturque ranquam instrumento. Hoc ad se non pertinere scribit Augustinus. Sed id agit Tertullianus, ut hoc vehiculum animæ vindicet. Id censuere veteres theologi & de angelis, & de humanis mentibus. Hoc nullo dum Ecclesiæ decreto definitum vult Estius. Sed quid hæc quæstio cum illa habet affinis, corpus ne sit angelus, an anima? Nam quum crassum hoc domicilium, ut Tertulliani verbo utar, non efficiat, quin anima sit incorporea, ne alterum quidem illud multo tenuius efficiet. Quibus ex rebus sit, ut sibi non adferentur veteres theologi, qui magna consensione immortales habent animos.

Arnobii locus molestus in primis plurimis videtur. Ac Heraldus quidem quum alibi sæpe, tum in hoc præsertim libro, immane quantum delirare ait Arnobium,

bium. Mihi interea nondum persuasi, eum in tanto plano christianæ philosophiæ dogmate adeo furere potuisse. Itaque hic cenſeo, non eo loci Arnobium voce *immortalitatis* id intellexiſſe, quod nos hodie. Plenam veteres christiani immortalitatem vocabant conditionem omnis mutationis impatientem, quod ex hoc eodem Arnobii loco discere possumus. Hanc naturæ conditionem perspecte jureque soli Deo tribuerunt. Quin Augustinus ipse in libro de immortalitate animæ sic eam immortalem vocandam docet, ut ea nunquam penitus ipsa per se perire possit, non vero ut omnis mutationis, quod mortalitatis genus est, sit experta. *Medicæ naturæ* quum hic noster Arnobius, tum alii angelos & animos fecere, ut nec ita perire possint ut corpora, nec ita sint immortales ut Deus. Atque id sciſcunt divini vates, cum docent, *solum Deum habere immortalitatem*.

4. Superest ut Epicureos, & Socinianos audiamus: neque enim licet ullum inauditum damnare. Quæcumque adversus incorporalitatem, & immortalitatem animorum depravata suppeditat philosophia, unus complexus est Lucretius in tertio de *natura rerum*. Hic philosophus primum animum esse corporeum sic probare conatur. Cum videamus magnam esse corpus inter & animum harmoniam, ita ut quæcumque animo accidunt, corpus etiam afficiant, quæque corpori, animum; sequitur eadem natura præditum esse animum, & corpus; alioquin iisdem causis non afficerentur. Deinde animus movet corpus, corpus animum afficit, ita ut nihil animus percipere aut sentire possit, nisi per excitationem in nervis ac cerebro commotiones: id autem esse nequiret, nisi animus juxta & corpus simili constarent natura, eo vel maxime quod tangere & tangi nulla res, nisi corpus, potest.

5. Præterea (a) vis ac robur cogitandi adeo a vi & robore cerebri pendet, ut læso cerebro, veluti in paralyſi, lethargo, ebrietate, amentia, aut non cogitemus omnino, aut prave. Jam vero quatuor sunt ani-

(a) *Argumenta recentium Epicureorum.*

mi vires, ex quibus ejus existit in homine natura, vis vegetans, vis sentiens, vis imaginandi, vis intelligendi: at nunc constat, eas a corpore sejunctas nec esse, nec cogitari posse. Primum nulla est vegetatio nisi motu & nutritione corporis. Tum nulla sensatio sine irritatione telæ nervosæ: hinc ex corporis partes, ad quas nervi non pertingunt, nullo sensu præditæ sunt. Jam vero nec phantasia est ulla, nec memoria, nec cogitatio sine cerebro.

6. His addunt, quod hæc eadem quatuor sunt & in brutis animantibus, quin ulla sit in iis incorporea substantia. Nam illa & vegetant, ut homines: & voluptatem, & dolorem sentiunt: & similibus utuntur sensibus: & imaginatione ac memoria gaudent; & inter objecta internoscunt, atque astutias & artes adhibent aut ad se servanda, aut ad alia decipienda, quibus non modo belluæ, sed homines ipsi quandoque capiuntur. Qui igitur hæc eadem sine ulla incorporea anima esse in nobis nequeant?

7. Ad hæc, quod neque intelligi, neque sentiri potest temerariam nimis atque nugatoriam gignit opinionem (b). Incorporeum vero neque intelligi, neque sentiri potest. Sentiri profecto nequit. Intelligi vero qui queat punctum geometricum eas in corpore humano operationes edere, quæ animæ tribuuntur?

8. Postremo (quo etiam argumento pugnat *La Mettrie*) anima, ut Viennenses Patres definiere, est *forma substantialis* corporis: at constat ex tota Aristotelis doctrina, nullam formam incorpoream excipi in materia posse: nam forma substantialis est ultima subiecti perfectio: id scilicet vocabulum *εντελεχεια* significat: perfectio autem corporis nequit esse ab incorporea substantia. Fatendum igitur est, concludunt Lucretiano versiculo:

Corporea natura animum constare, animamque.

9. Accedit inde Epicureus homo ad animi mortalitatem. A versu igitur 418. ad vers. 842. animos nasci,

I 3

&

(a) *S. Augustin. ep. olim 118. nunc 13.*

& interire cum corporibus viginti octo argumentis demonstrare conatur. Præcipua sunt hujusmodi:

*Principio quoniam tenuem constare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus esse
Principiis factam, quam liquidus humor aquai est,
Aut nebula, aut fumus: nam longe mobilitate
Præstat, & a tenui causa magis icta movetur;
Nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
Diffluere humorem, & laticem discedere cernis,
Et nebula aut fumus quoniam discedit in auras,
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocyus, & citius dissolvi corpora prima
Cum semel omnibus e membris ablata recessit.*

10. *Præterea gigni pariter cum corpore, & una
Crescere sentimus, pariterque senescere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas
Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.
Post ubi jam validis quassatum est viribus ævi
Corpus, & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque, mensque,
Omnia deficiunt, atque uno tempore desunt.
Ergo dissolvi quoque convenit omnem animai
Naturam, ceu fumus in alias aeris auras.*
11. *Huc accedit uti videamus, corpus ut ipsum
Suscipere immaneis morbos, durumque dolorem
Sic animum curas ægras, luctumque, metumque;
Quare participem lethi quoque convenit esse.*

12. Huic argumento aliud adjungit ab animi demencia, quæ medicinis corporeis sanatur.

*Et quoniam mentem sanari corpus ut ægrum
Cernimus, & flecti medicina posse videmus,
Id quoque præstat mortalem vivere mentem.*

13. Ad hæc si animus esset immortalis, qui doleat cum e corpore dissolutum it? latari enim potius deberet. Sane rogant ii, qui huic argumento con-

dem

dem addunt, animæ lubentes ne in corpus intrarunt, an coactæ? Si primum, postquam infinita corporis mala sunt expertæ, & lubentes exire deberent. Si coactæ, quid tantum mali commeruere? Videtis hoc argumentum magna verborum pompa, & sententiarum pondere tractatum ab Arnobio lib. 2. adversus Gentes. Adde Aug. ep. olim 118., nunc 13.

14. Jam novelli Epicurei sic disputant. Constat totam animi vim quatuor illis facultatibus contineri, vegetatione, sensu, imaginatione, intellectu. Omnes autem hujusmodi actiones, pereunte corpore, pereant necesse est; quia nulla, ut superius demonstratum, sine corpore exeritur. Quum igitur corpus dissolvitur, omnis animi vis & actio cessat. At ejus vita nequit consistere, nisi in hujusmodi energiis; & vita igitur animi cessat: mortalis ergo est.

15. Et hæc quidem Epicureorum nepotes. At Sociniani negant ullo modo doctrinam de incorporalitate, & immortalitate animorum in scripturis sacris haberi; imo illarum dogmatibus adversari pronunciant; ajuntque cum Pythagorica, atque Platonica philosophia in christianam Ecclesiam manasse. Nam, inquiunt, in toto Mosis Pentateucho neque vestigium est hujus dogmatis, neque vola. Quin oppositum, inquiunt, reperitur. Cum Deus facit hominem ex argilla, ei inspirat vitam, quam *nephesch hhajach*, & *nischmat hhajim* passim Hebræi vocant, quæ vocabula halitum, flatum, respirationem significant, ut Interpretes Hebraicarum rerum consentiunt. Quod autem nullam animam a corpore distinctam explicent vocabula ista, patet, inquiunt, ex eo quod promiscue adhibentur etiam ad animas brutorum significandas, quas ipsa scriptura docet esse corporeas. Præterea (pergunt) ex ipsis verbis, quibus Moses describit hominis creationem, patet hominem purum esse corpus animatum. *Formavit Deus hominem pulverem ex terra*. Sic enim, inquiunt, legendum est, non *ex pulvere terræ*, ut vulgo legunt. Nam Hebraica præpositio *Mim* non præponitur pulveri, sed terræ. Jam post peccatum nulla animi facta mentione Deus sic Adæ minatur,

tur, *pulvis es, & in pulverem reverteris*. Ad hæc Scriptura de anima hominis non alia ratione loquitur, quam de animabus bestiarum: Genes. 7. v. 22. eodem illo vocabulo *nischmath haajim* vocatur hominum, & brutorum anima, ut observat Scherzerus in systemate Theologiæ loco 5. Genes. 9. Pactum Deus paciscitur nedum cum homine, sed cum omni anima vivente, quæ est nobiscum tam in volucribus, quam in jumentis, & pecudibus terræ. Requirit etiam rationem vitæ hominis, & de manu hominum, & de manu bestiarum. In his ita se Deus gerit cum homine, tanquam qui nihil majus habet ipsis brutis. Tum vero Salomon in Ecclesiaste cap. 3. rem omnem definit clarissimis verbis. „ Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis, idcirco unus interitus est hominum, & jumentorum, & æqua utriusque conditio. Sic moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius; cuncta subjacent vanitati, & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur. Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus jumentorum descendat deorsum, „ . Hæc Salomon.

16. Tandem urgent locum Paulli in prima ad Cor. cap. 15. Eo in loco Paullus ostendit Christum resurrexisse, idque testimoniis eorum, qui illum redivivum viderant. Probat secundo & nos olim resurrecturos, tum quia resurrectio mortuorum possibilis est, ut patet ex Christo, qui resurrexit; tum etiam quia vanæ essent omnes nostræ afflictiones, & labores, nisi resurgere deberemus. *Si enim, inquit, in hac tantum vita speramus in Christum, miserimi omnium hominum sumus: si non est resurrectio, edamus, & bibamus, cras moriemur*. Qui hunc in modum loquitur, persuasum sibi habere debet, animas corporibus superstites non esse: nam si animæ supersunt, etiamsi non resurgant corpora, virtutum præmia obtinere possunt. Itaque dogma immortalitatis animorum, pergunt Sociniani, evertit necessitatem resurrectionis corporum.

Si

Si enim animæ immortales sunt, esseque possunt beatæ sine corporibus, quid attinet, eas iterum in corpora, velut in tetros carceres, detrudere? Certe animæ horrere debent conjunctionem cum corporibus, in quibus tot mala sunt perpessæ. Hæc Sociniani.

17. Nunc his paucis respondebimus: nam pluribus necesse non est: nervi scilicet argumentorum incidenti sunt. Ac primum quidem Lucretii argumentum, quo probare nititur, animum esse corporeum ex corporis, & animi consensu, ineptum est. Scilicet cum Deus hominem ex animo, & corpore constare voluisset, efficere debuit, ut inter utrumque harmonia esset perpetua, alioquin monstrum biceps fecisset. Itaque necesse fuit, ut & totum corpus totius animi esset instrumentum, & singula corporis membra singularum animi facultatum, veluti nutritionis & vegetationis canales, qui fluida aut præparant, aut ductant: nervi sensationis doloris & voluptatis corporeæ: diaphragma organum voluptatis & doloris animi: oculi, aures, &c. perceptionum sensibilibus: cerebrum phantasiæ, memoriæ, ratiocinationis instrumentum. Præterea ut hominis unitas conservaretur oportuit, ita animum constituere, ut quousque cum corpore copulatus est, nullum suarum facultatum exercitium habere posset sine instrumento. Atque inde sunt illa phænomena omnia, ex quibus isti naturam animæ corpoream esse & mortalem se demonstrare posse confidunt, quæ superius numeris 4. 5. 6. 7. 8. enarravimus.

18. Sed qua ratione, inquiunt, incorporeum afficit corporeum, & hoc illud? Corporeum ab incorporeo affici & moveri clare percipio, cum omnes vires motrices sint incorporeæ: rationem, & viam ignoro. At id non efficit, quominus primum cognoscam. Interim quoniam ex hoc capite omnia alia Lucretiana argumenta pendent, explicemus in antecessum paullo fufius ac quoad scimus, mentis & corporis unionem.

Silvanus Regis in aëreo opere de usu rationis, & fidei lib. 1. parte 1. cap. 3. decem ponit leges unionis mentis, & corporis, quas perpetua experientia veras esse discimus. Prima est, ut quousque mens unitur

cor-

corpori, habeat ideam extensionis corporeæ occasione motionum ab externis corporibus in sensibus nostris excitatarum. Hinc fit, ut omnes mentis perceptiones cum phantasmatibus corporeis conjunctæ sint, nec possibile sit in anima conjuncta corpori pura intellectio. II. Ut omnis motio cerebri excitet similem in animo sensationem, quæ tandem duret, quamdiu hæc cerebri motio. III. Ut quousque anima corpori conjuncta est, habeat notionem alicujus corporis peculiaris in sensu agentis. IV. Ut anima, excitata motione in cerebro ab aliquo peculiari objecto externo, statim convertatur ad id objectum, & eam motionem referat ad objectum suum cum circumstantiis temporis, & loci. V. Ut si iterum excitetur motio aliqua in cerebro, quæ alias fuerit ab objecto externo facta, nascatur in anima ejusdem objecti reminiscencia. VI. Ut excitata motione qualibet in corpore, qua corporis harmonia conservatur, aut destruitur, nascatur in anima voluptas, vel dolor. VII. Ut quæ ideæ cum voluptate conjunctæ sunt, determinent animam ad objecta harum idearum persequenda, quæ cum dolore ad fugienda. VIII. Ut omnes ideæ animæ seu notiones, quæ pertinent aut ad corpus nostrum, aut ad animum, aut ad bona utriusque, vel mala, conjunctæ sint cum motionibus excitatis in cerebro. Hinc fit, ut ad notionem rei terribilis contremiscat corpus, ad notionem vero rei amabilis oculi, & vultus rideant. IX. Ut quamdiu anima cum corpore unita est, nulla de re cogitare possit, nisi ex alicujus motionis occasione in cerebro, vel sensibus excitatæ. X. Ut perceptiones animi sint magis aut minus expeditæ, prout magis vel minus expediti fuerint motus cerebri, & sensuum. Hanc decimam legem substituiimus Silvano Regio.

19. Ceterum non consentiunt philosophi circa modum unionis animæ, & corporis, ex quo hujusmodi sequuntur leges, quas perpetuo experimento discimus. Sunt quibus placet, animam physice in corpus influere, corpus in animam, quemadmodum Scholastici ferme omnes. Alii adsciverunt substantiam quamdam mediam inter mentem, & corpus, qualem induxerat post vete-

res

res quosdam philosophos Athenagoras ac nonnulli alii veteres theologi. Ita Gassendus, Cudworthus, & Clericus. Cartesiani Deum faciunt auctorem immediatum hujusmodi legum, qui nempe immediate producat cogitationes in anima, ex occasione motionum corporearum, & motiones in corpore, ex occasione cogitationum animi. Leibnitiani ex natura animi, & corporis per harmoniam præstabilitam hæc explicant. Quæ omnia inferius edisserentur. Ex posterioribus systematibus possunt facillime argumenta Lucretiana refelli. Sed si mavis modum unionis mentis, & corporis inter ignota cum Augustino referre, non idcirco Lucretii argumenta illa minus erunt solubilia. Constat corpus esse animæ instrumentum: ac ea omnia fieri necesse est, quæ isti ad causam suam referunt.

20. Jam ajunt & in brutis ea esse, quæ animam constituunt. Quibus duobus modis responderetur a doctis. Principio in brutis nullum esse intellectum, nullam rationem. Nam quum intellectus sit abstractarum idearum perceptio: ratio genericarum veritatum comprehensio, earumque peculiaribus factis applicatio; perspicuum est utroque destitui bruta. At præcipua animæ humanæ vis intellectu & ratione continetur. Deinde ajunt & animas brutorum incorporeas esse, quod nulla vis percipiendi corpori ulli convenire possit. Sunt qui hanc doctrinam minus ferunt. Sed ut est illa gravissimorum theologorum, imprimis Augustini Calmeti, si nulli etiam adhuc in mentem venisset, non recte, nec sapienter ii aversarentur, qui nec intelligunt quantum altera Deistarum causæ faveat, & minus sunt in eorum liberulis versati, qui christianam, naturalemque juxta religionem sublatam volunt (a).

21. Sed vero intelligi non potest, punctum geometricum ea edere, quæ animo tribuuntur. Occupavit olim hoc argumentum Augustinus in opusculo *de quantitate animæ*. Principio animo suæ vires constant, ex quibus ille satis intelligatur. Quod si corpore omni sub-

(a) Hinc illa opuscula. L'Homme machine; l'Homme plante; les Animaux plus que machines.

sublato nihil aliud de ea nobis percipere videmur, id vitio sit phantasia, quæ substantias incorporeas sine mole depingere sibi nequit; quum tamen ea non imaginanda sint, sed intelligenda. Deinde suam habet anima & sui generis extensionem quamdam, non illam quidem, quam corporibus tribuimus, sed hanc virium: toti scilicet corpori ejus vis vitalis coextenditur; ut nec angustior sit corpore, nec amplior. Hæc quum diserte doceat Augustinus, veteresque dixerint scholæ theologo, quis eorum imperitiam ferat, qui mihi crimini tribuerint, theologo & ipsi, ut iis quidem videtur? Quæ, opinor, sic acceperunt, quasi non virium magnitudinem, sed corporeæ molis, menti attribuerim. Qui si sic errarunt, demus id eorum *απορρησι*.

22. Postremo Epicureorum argumento binis hic ego verbis respondebo, inferius copiose retractaturus. Vocabulum *formæ substantialis* duplici cum notione accipi potest; ut aut sit entelechia corporis eo sensu, quò Peripateticorum vetus princeps & Dicæarchus accepere; aut ut formis, quas vocant *assistentes*, opponatur. Ex historia ejus synodi patet posteriori sensu acceptum, quo iis adversum iretur, qui animas humanas non *informantes formas*, sed *assistentes* prædicare ceperant. Itaque non licet in idem crimen Aristotelem & christianos theologos vocare. Sed hæc postea accuratius.

23. Postremis Lucretii argumentis facillime respondetur, si recoluerimus leges illas unionis mentis, & corporis. Juxta illas leges mens cogitat secundum motiones cerebri, & sensuum, & secundum easdem afficitur. At inde non sequitur, eam esse corpoream, & mortalem, sed tantum ita esse a Deo factam, ut non possit, quamdiu in corpore est, alio modo operari. Quomodo vigiliæ arcis arcem custodiant oportet, nec eas invito imperatore deserant: sed an idcirco una est arcis hominumque natura? Quid si quis videat homines ad pistrinum damnatos, tantasque volvere machinas, pistrina esse illos exclamet? quam id lepidum! Objectiones igitur omnes Lucretianæ sunt phænomena hominis, quæ ex legibus unionis mentis, & corporis nascuntur.

24. Quod vero anima timeat a corpore separari, & doleat, id fit aut cogitatione futura vitæ, quæ vitæ anceps est, ut respondet Lipsius; aut quia cum per diuturnum usum mancipata sit bonis hujus vitæ, dolet illa esse relicturam. Hominem hic Neapoli novi longo carceri damnatum, arceque, quam S. Telmum vocant, clausum; qui cum libertatem adeptus a rege esset, magna cum animi ægritudine accepit; usque adeo ut lubens eodem in carcere vitam finire voluerit, quo consenuerat. Alioquin scimus eos homines, qui præsentia bona præ æternis contemnunt, cupere etiam dissolvi, ut de se loquebatur Paullus. Sed quærunt, lubentes ne, an invitæ animæ corpus subeunt? Neutrum, nam si animæ in corpore creantur, neque unquam corpus præcesserunt, ridiculum est quærere, lubentes ne, an invitæ corpus intrent. Sed ea de re postea.

25. Restant nunc Sociniani. Primum eorum argumentum ex silentio veteris Scripturæ desumptum est. Sed hoc argumentum non magis probat, animos esse corporeos, & mortales, quam silentium incorporalitate Dei in ipsis vetustis Scripturis probet, Deum esse corporeum. Quod autem veteres illi Scriptores de homine semper ita locuti sint, ut de prorsus corporeo & mortali, mirum non est, cum & de Deo tanquam de natura corporea perpetuo verba faciant. Indulgendum igitur est hoc rusticitati Hebræorum, qui nisi corpora, nihil præterea intelligere poterant. Quemadmodum igitur Thomas Hobbesius ex hujusmodi veteris Testamenti phrasibus non recte deduceret, Deum esse corporeum, ita ex similibus non recte Sociniani concludunt animorum corporalitatem. Quod porro Moses non ita aperte de altera vita monuerit in suis legibus Hebræos, factum est ex arcanis providentiæ divinæ, quæ magnum hoc dogma clare explicandum Christo reservaverat, ut ratiocinatur B. Augustinus. Sane Deus non omnia simul homines docuit, sed præfinitis quædam temporibus explicanda distulit, ut ex perenni Scripturæ œconomia patet. Interim vide quæ dicta sunt in II. part. cap. 19. n. 6.

26. Quod spectat ad Salomonis locum, primum non is sensus est, nulla prorsus re hominem a bestiis differre, seu in omnibus illis esse simillimum, quum Salomon alibi præstantiam animi super bruta aperte doceat: verum ortu, vita animali, & interitu nos bestiis esse similes, & quod ad corpus pertinet, ex eadem tellure cum brutis genitos, in eandem redituros. Quod addit, *quis novit utrum spiritus filiorum Adam ascendat sursum, spiritus jumentorum descendat deorsum*, rationem spectavit naturalem, cujus ope arbitratur, non posse homines clare & distincte cognoscere discrimen mortalitatis animarum brutorum, & hominum. Hanc mentis brevitatem, imbecillitatem, obscuritatem passim notare solent scriptores sacri, in primis auctor libri Jobi; Salomon ipse in hoc eodem libro, & ut ceteros mittam, Paullus in epist. ad Rom. Sunt quibus placet, Salomonem in hoc loco ex persona impiorum loqui. Ita Gregorius Magnus, & B. Thomas. Sed Scripturæ contextus ei opinioni refragatur. Alii censent hæc narrare Salomonem, velut a se cogitata, dum juvenis esset: quod item rerum series non patitur.

27. Ad Paulli auctoritatem post Beatum Chrysostomum ita respondent theologo quidam, quod quoniam Paullus sciebat plenam beatitudinem omnibusque numeris absolutam nemini contingere ante corporum resurrectionem, idcirco scripserit, inanes esse labores nostros, nisi corporum futura esset resurrectio. Primi tamen aliquot Christiani ita hæc intelligebant, ut animæ separatæ usque ad corporum resurrectionem censerentur esse in statu quodam dormitionis, a quo tandem essent excitandæ in die extremi judicii. Eam ob rem Christianorum mortem *sonnum*, & *requiem* appellabant: quæ opinio Scripturæ juxta & meliori traditioni adversatur, quod pluribus demonstravit Muratorius in opere *de paradiso*. Quid autem attineat, corpora resurgere cum animæ sint immortales, is quærere potest, qui æterna Dei consilia in numerato habeat. His in rebus, quod sæpe dixi, quæ clare in Scripturis positæ sunt, fas non est hominem, qui tenui-

nuitatis suæ sit sibi conscius, Dei æternas rationes & fines investigare. Ex his igitur concludimus, mentes humanas & incorporeas esse, & superesse post corporum dissolutionem, ex theologiæ quoque christianæ decretis.

Prop. XVI. Cogitationes sunt actiones *immanentes*, non *transseutes*.

D. Pertinent enim ad vitam mentis (prop. 12.): vita autem posita est in actione perenni e principio rei viventi insito manante (def. 10.); insitæ igitur rei menti; adeoque ei *essentiales*; quæ vero *insita* sunt enti & *essentialia*, nequeunt esse *transseuta*: cogitationes ergo sunt actiones *immanentes*. Enimvero perridiculus esset, qui cogitationes aut non esse menti insitas, aut de mente in mentem, aut de mente in corpus transire diceret. Itaque quoniam & id clare sequitur ex natura mentis, & omnium philosophorum consensione probatur; nobis, qui philosophamur ex ideis humanis (post. 1.) axioma habendum est. Quanquam ne Hobbesius quidem alias philosophari posset. Nam quum illi cogitatio sit *conflictus corporeus*, ilque peragatur *actione* externa singulari, & singulari *reactione*; nequit is esse, nisi in quo fit, neque idem numero *conflictus* de subiecto in subiectum migrare. Neque vero ab eadem doctrina dissentire possunt, qui animam faciunt vim quidem incorpoream, sed toto corpore fusam, & ex corporis compage atque temperatione pendentem. Scilicet ex horum sententia cogitationes sunt modificationes singulares hujus vis in humana machina, quæ idcirco, nisi in ea, esse non possunt, ac ne intelligi quidem ab ea separatæ.

Prop. XVII. Mens humana non est una eademque numero in omnibus hominibus.

D. Mens humana est substantia incorporea (prop. 13.); cui cogitationes *immanentes* sunt & *essentiales* (prop. 16.); si est una eademque in omnibus hominibus, ejus vis intellectiva & una ipsa eademque est in omnibus; adeoque eadem in omnibus cogitationes; idemque cogitationum ordo & numerus, eademque claritas, aut obscuritas, velocitas, aut tarditas: at neque eadem numero cogitationes sunt in omnibus, neque